

УДК 343.91: 343.352

Залялова І. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права,
процесу та кримінології Інституту
кримінально-виконавчої служби

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ПРАЦІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ ЧИ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЩО ОДЕРЖАВ НЕПРАВОМІРНУ ВИГОДУ

У статті на основі дослідження соціально-демографічних ознак складено кримінологічний портрет особистості злочинця, що вчинив злочин, передбачений ч. 3, 4 ст. 354 Кримінального кодексу України «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації», а саме одержання працівником підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, неправомірної вигоди.

Ключові слова: *корупція; корупційна злочинність; особистість корупціонера; соціально-демографічні ознаки; працівник підприємства; установи чи організації.*

В статье на основе исследования социально-демографических признаков составлен криминологический портрет личности преступника, совершившего преступление, предусмотренное ч. 3, 4 ст. 354 Уголовного кодекса Украины «Подкуп работника предприятия, учреждения или организации», а именно получение работником предприятия, учреждения или организации, который не является служебным лицом, или лицом, работающим в пользу предприятия, учреждения или организации, неправомерной выгоды.

Ключевые слова: *коррупция; коррупционная преступность; личность коррупционера; социально-демографические признаки; работник предприятия; учреждения или организации.*

Постановка проблеми. Корупція в Україні – явище, яке має комплексний характер, вона проникла у різні сфери суспільного життя. Незважаючи на велику кількість заходів, що застосовуються для її подолання, рівень корупції в країні не зменшується. Це означає, що актуальною залишається потреба у подальшому вивченні цього явища і роз-

робленні дієвих, ефективних заходів для боротьби з ним.

З'ясування феномена «корупції» неможливе без поглибленого вивчення характеристик особи, яка вчиняє корупційні злочини, що в свою чергу допоможе зрозуміти причини індивідуальної злочинної поведінки та причини вчинення корупційних злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало науковців присвятили свої дослідження вивченню особистості «корупційного» злочинця. Серед них О. Бусол, С. Гарькавець, В. Го-ліна, А. Закалюк, О. Кальман, О. Литвак, О. Лукомський, І. Мезенцева, М. Мельник, А. Мудров, Є. Невмержицький, О. Шостко та ін. При цьому розглядалися ознаки особистості, що вчиняли будь-які корупційні злочини.

Так, С. О. Гарькавець аналізує особливості формування системи цінностей особистості за умов суспільних трансформацій, визначає соціально-психологічні заходи щодо мінімізації впливу корупції на соціально-нормативну активність індивіда [1, с. 284–292].

І. Мезенцева досліджує теоретичні основи поняття особи злочинця кримінальних корупційних правопорушень, визначає його особливості на основі загальних характеристик особистості злочинця, які застосовуються в кримінології [2, с. 65–71].

О. Шостко, аналізуючи кримінологічні ознаки корупційної злочинності в Україні, на основі визначення морально-психологічних, соціально-рольових та кримінально-правових ознак, розробила типологію корупційних злочинців [3, с. 68–78].

Недостатньо уваги, на нашу думку, приділялось з'ясуванню ознак особистості злочинця – працівника підприємства, установи, організації, який одержав неправомірну вигоду.

Постановка завдання. Метою даної статті є виокремлення кола кримінологічних характеристик особистості, що вчинила злочин, передбачений ч. 3, ч. 4 ст. 354 КК України «Підкуп працівника підприємства,

установи чи організації» для встановлення типових ознак злочинця.

Виклад основного матеріалу.

У кримінології корупційну злочинність визначають як історично мінливе, відносно масове, стійке, самодетермінувальне, соціально негативне явище, що становить систему корупційних злочинів [2, с. 66].

У Кримінальному кодексі (КК) України встановлений вичерпний перелік корупційних злочинів. Відповідно до примітки до ст. 45 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям» корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», ст. 262 «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем», ст. 308 «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем», ст. 312 «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем», ст. 313 «Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням», ст. 320 «Порушення встановлених правил обігу наркоти-

чних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів», ст. 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження», ст. 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем», у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст. 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням», ст. 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації», ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем», ст. 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», ст. 368-2 «Незаконне збагачення», ст. 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»,

ст. 369-2 «Зловживання впливом» Кримінального кодексу України.

Отже, одним із видів корупційних діянь є підкуп працівника підприємства, установи чи організації.

У статті проаналізуємо соціально-демографічні ознаки особистості злочинця, що вчинила один із видів корупційної злочинності, а саме одержання неправомірної вигоди працівником підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації (ч. 3, 4 ст. 354 КК України).

У кримінології під особою злочинця, що вчиняє кримінальні корупційні правопорушення, розуміють сукупність істотних стійких властивостей і ознак, які зумовлені соціально-демографічними, соціально-рольовими та морально-психологічними характеристиками та притаманні особам, які вчиняють корупційні злочини [2, с. 66].

З метою виявлення зазначених властивостей і ознак нами було вивчено і проаналізовано всі обвинувальні вироки (43 вироки), відносно 45 осіб, винесені за злочини, передбачені ст. 354 КК України, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень України в період з 2011 р. по теперішній час (квітень 2017 р.).

Як відомо, соціально-демографічні ознаки особистості злочинця містять відомості про стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, наявність постійної роботи, її тривалість, частоту зміни місця роботи, інші джерела матеріального доходу (випадковий заробіток, жебрацтво, вчинення злочину), національність, громадянство, місце проживання та інші дані про соціальний статус осіб [4, с. 88].

Стать. Проведений аналіз такої ознаки як стать показав, що 58 % злочинів було вчинено чоловіками, а 42 % – жінками. Це вказує на досить високий рівень жіночої корупційної злочинності, адже узагалі рівень жіночої злочинності значно нижчий за чоловічу, її питома вага у структурі злочинності становить приблизно 17 % [4, с. 380]. На нашу думку, це пов'язано із тим, що у певних сферах, в яких відмічається найбільший рівень корупції (медицина, освіта) переважно працюють жінки.

Результати досліджень Київського міжнародного інституту соціології підтверджують той факт, що корупція в державних системах медобслуговування та освіти є поширеною і вкоріненою практикою [5].

Вік. Інформація щодо віку засуджених осіб відсутня, разом із цим жодна неповнолітня особа не була засуджена за підкуп працівника підприємства, установи чи організації.

Громадянство і судимість. Усі засуджені особи є громадянами України. Однією з основних правових характеристик особистості злочинця є судимість. Проведений аналіз показав, що всі особи вчинили злочин вперше і раніше не судимі.

Освіта. За рівнем освіти працівники підприємств, установ чи організацій, що одержали неправомірну вигоду, суттєво відрізняються від інших категорій злочинців. Рівень освіти цієї категорії осіб виявився високим. Так, вищу освіту мали 76 % засуджених, а 24 % – середню спеціальну.

Сімейний стан. Особи, що вчинили злочин, передбачений ст. 354 КК України, здебільшого мають сім'ю. Так, відсоток тих, що знаходились у шлюбі, становить 72 %. Крім

того, 31 % осіб мають малолітніх або неповнолітніх дітей.

Рід діяльності. Найбільшу кількість злочинів було вчинено медичними працівниками (60 % від загальної кількості числа засуджених, з них 85 % з-поміж медичних працівників – лікарі).

Так, Суворовський районний суд міста Одеси (справа №523/630/17) визнав винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 354 КК України «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації» лікаря акушера-гінеколога, який отримав для себе грошові кошти у розмірі 400 доларів США, що дорівнювало 10358,64 грн за курсом Національного Банку України станом на відповідну добу – у якості неправомірної вигоди за надання медичної допомоги особі під час пологів [6].

Друге місце посіли працівники освітніх закладів – 18 %, серед яких більшість викладачів.

Ізмаїльським міськрайонним судом Одеської області (справа № 500/3995/16-к) було визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 354 КК України, викладача «Суворовського професійного аграрного ліцею», яка отримала від учня групи неправомірну вигоду у сумі 3750 грн за виконання покладених на неї обов'язків, а саме за організацію та контроль працевлаштування учнів, та виконання повноважень класного керівника з ведення документації, на що видала учню копію диплома про закінчення навчання, довідку про доходи, довідку про місце навчання та банківську картку [7].

На третьому місці – працівники у сфері спорту (7 %).

Харківський районний суд Харківської області виніс обвинуваль-

ний вирок відносно футболіста-професіонала ФК «Металіст», який одержав неправомірну вигоду за забезпечення програшу ФК «Металіст» у футбольному матчі з ФК «Волинь» у розмірі 8000 доларів США (справа № 635/7207/16-к) [8].

В інших сферах діяльності злочини вчиняли інспектор контрольно-ревізійного сектору, завідувач пляжу, водій, контролер-касир, майстер з експлуатації житлового фонду, головний фахівець відділу безпеки ПАТ «Укрінбанка», технік по інвентаризації нерухомого майна.

Висновки. Отже, з огляду на соціально-демографічні ознаки, мо-

жна зробити висновок, що працівник підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, що одержав неправомірну вигоду, це особа як чоловічої (58 %), так і жіночої (48 %) статі, повнолітній, громадянин України, раніше не судимий, з вищою (76 %) або середньо-спеціальною освітою (24 %), як правило, одружений (72 %), третина із засуджених мали неповнолітніх дітей. За родом діяльності більшість осіб є працівниками медичних закладів (60 %), на другому місці – працівники закладів освіти (18 %), третє місце займають працівники у сфері спорту (7 %).

Список використаних джерел

1. Гарькавець С. О. Аксіологічний вимір антисоціальної активності особистості в умовах суспільних перетворень. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (2). С. 284–292.
2. Мезенцева І. Кримінологічна характеристика особи корупційного злочинця. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2014. № 3. С. 65–71.
3. Шостко О. Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 28. С. 69–78.
4. Голіна В. В., Головкін Б. М., Валуйська М. Ю. та ін. Кримінологія: підруч.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
5. Стан корупції в Україні: порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень 2007, 2009, 2011 та 2015. *Київський міжнародний інститут соціології. – 2015*. URL.: http://kiis.com.ua/materials/pr/20161602_corruption/Corruption%20in%20Ukraine%202015%20UKR.pdf.
6. Справа № 523/630/17 Єдиний державний реєстр судових рішень. URL.: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64138490>
7. Справа № 500/3995/16-к Єдиний державний реєстр судових рішень. URL.: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65092430>
8. Справа № 635/7207/16-к Єдиний державний реєстр судових рішень. URL.: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64384912>.

I. Zalialova,
*PhD (Candidate of Legal Sciences),
associate professor, Department of criminal
law, process and criminology, Institute of
criminal-Executive Service*

CRIMINOLOGICAL PORTRAIT OF THE EMPLOYEE OF THE ENTERPRISE, INSTITUTION OR OR GANIZATION WHO RECEIVED ILLEGAL BENEFITS

The article analyzes socio-demographic characteristics of offender commits a crime under part 3, 4 of article 354 of the Criminal Code of Ukraine «Bribery of employee of the enterprise, institution or organization», namely the receipt by the employee of the enterprise, institution or organization which is not a service person or a person working in favor of the enterprise, institution or organization, illegal benefit. This offence relates to corruption.

Ascertain the phenomenon of «corruption» is impossible without in-depth study of the characteristics of the individual that commits the crime of corruption, which in turn will help to understand the causes of individual criminal behavior and the causes of corruption offenses.

To identify these properties and characteristics, the author has studied and analyzed convictions (43 offers) in respect of 45 persons convicted of offences under article 354 of the Criminal Code of Ukraine, contained in the Unified state register of court decisions of Ukraine in the period from 2011 to the present time (April 2017).

Analyzed these socio-demographic characteristics as gender, age, nationality, occupation, criminal record, education, marital status.

Based on the study of these signs is composed of criminological portrait of the person committing a crime under article 354 of the Criminal Code of Ukraine.

Thus, an employee of the enterprise, institution or organization which is not official that received illegal benefits, that face as male (58 %) and female (48 %) gender, full age, citizen of Ukraine, not previously sentenced, with the highest (76 %) or secondary education (24 %), usually married (72 %), one third of prisoners had minor children. By occupation the majority of persons are employees of medical institutions (60 %), in second place – workers of educational institutions (18 %), the third place is occupied by workers in the field of sports (7 %).

Key words: *corruption; corruption crime; the identity of the corrupt socio-demographic characteristics; the worker of the enterprise; institution or organization.*

Надійшла до редакції 11.09.2017